

in Vesseem (NB). Het symposium was georganiseerd door het Platform Beek- en Rivierherstel van STOWA. Alle presentaties staan op stowa.nl | Nieuws & Agenda | Agenda | Agenda archief. Kijk bij september 2017. Klik [HIER](#).

Van beekherstel naar beek(dal)- en stroomgebiedsontwikkeling

Beekherstel in de traditionele zin des woords lijkt anno 2017 een kansloze missie. Het grondgebruik in beekdalen is een belangrijke factor voor het functioneren van de beek. Dat is de afgelopen decennia op veel plaatsen nog verder geïntensiveerd. Bovendien is het klimaat drastisch aan het veranderen. Herstel suggereert bovendien een 'terug naar vroeger' dat wenselijk noch relevant is. Beekherstel moet daarom plaatsmaken voor integrale beek(dal)ontwikkeling, aldus Maarten Verkerk van Waterschap Aa en Maas. De nieuwe Omgevingswet kan daarbij behulpzaam zijn. Maar ook nu al werken waterschappen samen met andere partijen aan integrale planvorming, zo bleek tijdens het symposium 'Ruimte voor de Beek (...)' van het Platform Beek- en Rivierherstel (PBRH).

Tom Buijse van het platform heette alle aanwezigen van harte welkom. Buijse was verheugd over het feit dat er onder de 70 deelnemers vertegenwoordigers waren van meer dan 50 verschillende betrokken partijen, zoals provincies, gemeenten, waterschappen, terreinbeheerders en onderzoekers, maar ook Kadaster en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Kortom: een goed begin voor een integrale aanpak. Buijse ging daarna kort in op de nieuwe Omgevingswet die een nieuwe rolverdeling geeft wat betreft ruimtelijke planvorming. Het huidige omgevingsrecht is verdeeld in 26 wetten en meer dan 100 ministeriële regelingen. Daarvoor komt één Omgevingswet in de plaats, met 10 regelingen. De wet verplicht Rijk, provincies en gemeenten om na te denken over ruimtelijke ontwikkelingen op langere termijn. Dat moeten zij vastleggen in omgevingsvisies en omgevingsplannen. Op deze manier worden zaken als bouwen, natuur, waterbeheer, ruimtelijke ordening en milieu al 'aan de voorkant' integraal meegenomen. Zo moet er een betere afstemming komen tussen alle ruimtevrage functies en dat kan kansen bieden voor toekomstige beekprojecten. De Omgevingswet moet het burgers en bedrijven bovendien makkelijker maken om ruimtelijke projecten of activiteiten te starten. Er is straks maar één loket en zij hoeven daarvoor maar één keer een (omgevings)vergunning aan te vragen.

Na de intro door Tom Buijse heette dagvoorzitter Peter Glas, in het dagelijks leven watergraaf van Waterschap de Dommel, de aanwezigen welkom in 'Het land van de Kleine Beerze', de beek die de deelnemers na de lunch zouden bezoeken. Volgens Glas heeft deze eeuwenoude beek, hoewel maar 15 kilometer lang, ecologische, landschappelijke, cultuurhistorische en archeologische waarden. Dat pleit voor integraal beekherstel, aldus Glas. Waarmee hij mooi aansloot op het onderwerp van dit symposium.

Kansloze missie

Maarten Verkerk, de eerste spreker van het symposium, gooide direct de spreekwoordelijke knuppel in het hoenderhok. Volgens hem is beekherstel - in de zin van: herstellen wat er ooit was - in dit tijdsgewricht een kansloze missie. De velden met snijmaïs staan in veel beekdalen niet zelden tot aan de oevers van de beek (zoals de deelnemers die middag met eigen ogen konden aanschouwen) en de kans op wateroverlast in de beekdalen wordt met klimaatverandering ook steeds groter. Zijn pleidooi: kijk niet achterom, maar vooruit. Start met integrale beekdal- en stroomgebiedsontwikkeling.

Maarten Verkerk

Gebiedsdoelen centraal

Dat betekent voor het waterschap dat men gebiedsdoelen centraal stelt. Het gaat daarbij niet alleen om KRW en natte natuur, ook om zaken als recreatie, energie, voedsel en klimaatverandering. Hij vatte dat samen als 'een klimaatrobuust watersysteem'. Volgens Verkerk hebben de waterschappen over het algemeen voldoende instrumenten om hiermee aan de slag te gaan, maar worden ze onvoldoende ingezet. Denk aan aankoop van gronden, het ruilen van gronden, beheer door particulieren, schaderegelingen en grondgebruik met beperkingen. Hij noemde ook het inzetten van het onteigeningsinstrument als uiterste middel om een klimaatrobuuste (3-fasen) beekdalontwikkeling te realiseren. Waterschappen zetten dat instrument ook in bij het versterken van waterkeringen. Waarom dan ook niet in dit geval, vroeg hij zich openlijk af. En waterschappen mogen voor het goed uitvoeren van de aan hen opgedragen taken ook best wat explicieter ruimte claimen, aldus Verkerk.

Zijn advies: benut de klimaaturgentie om draagvlak te creëren voor het inzetten van dergelijke instrumenten. Verkerk pleitte er ten slotte voor NBW-normen vooral als leidend principe te gaan hanteren, niet als strenge norm. Juist omdat de in dit kader genomen maatregelen bij iedere nieuwe neerslagstatistiek vaak weer achterhaald blijken te zijn.

Praktische uitvoering

Vanuit de zaal werd er over het algemeen met instemming geluisterd naar het pleidooi van Verkerk. Maar er waren wel vragen over de praktische uitvoering. Hoe vul je bijvoorbeeld die derde fase in, waarbij geld en bestuurlijke kwaliteiten een rol gaan spelen? Ook vroeg men zich af hoe je boeren zodanig kunt betrekken bij beekdalontwikkeling, dat het meedoen ook voor hen een lonkend perspectief wordt en zij bereid zijn te investeren in verbeteringen van de bodemstructuur in de hogere delen van het beekdal. Dagvoorzitter Peter Glas benadrukte dat, zoals door een landbouwbestuurder aangegeven, we de landbouw in deze niet steeds als probleem moeten (blijven) zien, maar dat we ook moeten kijken hoe en onder welke voorwaarden ze kunnen bijdragen aan de oplossing.

Na de presentatie van Maarten Verkerk volgde een filmisch intermezzo waarin de aanwezigheid van WUR-onderzoeker Claudia Brauer een *crashcourse* beekdalhydrologie kregen. Kortom: alles wat je altijd al over hydrologie van beken wilde weten, en nog meer.

[>Bekijk de film](#)

Terug naar toen

'Liefje, liefje wat moeten we nu doen. We kunnen zo niet verder en ook niet terug naar toen.' Was getekend: Guus Meeuwis. Sjoerd Sibbing van de provincie Noord-Brabant gebruikte deze twee versregels om te onderstrepen dat we volgens hem een andere weg in moeten slaan met beekherstel. Net als Verkerk pleitte hij in zijn presentatie voor een bredere benadering. Hij noemde dat beeklandschapontwikkeling. Maar eerst ging hij kort in op de manier waarop de provincie invulling geeft aan de omgevingsvisie die de provincies moeten opstellen in het kader van de nieuwe Omgevingswet. Brabant kiest daarbij voor een lagenaanpak. Van onder naar boven: de 'ondergrond' (abiotiek, biotiek, water) de 'netwerklaag' (verkeer, energie, groen) en de 'occupatielaag' (gebruik, verstedelijking). Daaroverheen liggen de trends en ontwikkelingen. Denk aan verstedelijking, energietransitie en klimaatverandering. Men buigt zich nu over vragen als: wat is de relatie tussen de lagen, hoe reageren ze op elkaar en welke laag krijgt wanneer voorrang?

Sjoerd Sibbing

Ontwateringsmachine

Terug naar de beek. Volgens Sibbing is men in Brabant losgeraakt van de ondergrond, van wat er van nature mogelijk is. 'Via de techniek hebben we van Brabant één grote ontwateringsmachine gemaakt, zodat alles overal kan,' aldus Sibbing. Maar dit optimaliseren is volgens hem niet langer houdbaar, doordat de effecten van klimaatverandering zich steeds sterker doen gelden. Of, in zijn eigen woorden: 'de bui van 2050 valt nu'. De occupatielaag zal zich dus moeten aanpassen aan de ondergrond.

Sibbing pleitte voor beekdalen als 'de klimaatbuffers van de toekomst'. Dit kunnen we bereiken door te gaan werken aan integrale beeklandschapontwikkeling. Dat levert de volgende plussen op: minder wateroverlast, betere bodem, minder beregenen, hogere opbrengsten, betere waterkwaliteit. Er zitten echter ook enkele mitsen en maren aan. De twee belangrijkste: er is nu geen sprake meer van grondgebondenheid (je kunt nu alles overal telen) en goed bodembeheer loont voor boeren op dit moment vaak niet. Dat kun je boeren alleen niet kwalijk nemen, aldus Sibbing. Je zult je volgens hem moeten verdiepen in de hele agroketen om te kijken aan welke knoppen je kunt draaien, zodat het voor boeren wel gaat lonen. En dat is cruciaal. Hiermee illustreerde hij dat je voor het creëren van een toekomstbestendige duurzame leefomgeving een brede aanpak nodig hebt: van ecosysteem tot socio-economisch systeem. Die gaat door alle eerder genoemde lagen heen. Tot slot: hoe krijg je belanghebbenden warm voor deze aanpak? Daarvoor heb je een maatschappelijk verhaal nodig, dat verder gaat dan waterdoelen alleen. Het vraagt kennis van andere netwerken en andere systemen. Water is wel een mooi verbindend element om je verhaal aan op te hangen, aldus Sibbing.

Succesfactor

Na de pauze deelden Richard Krabben (gemeente Oude IJsselstreek) en Frans Verdonschot (waterschap Limburg) hun ervaringen met specifieke beek- en rivierherstelprojecten. Krabben vertoonde een filmpje - [bekijk de film](#) - en vertelde over de casus Oude IJssel bij Engbergen. De Oude IJssel functioneert als ecologische

Richard Krabben

verbindingszone. Meerdere plekken langs de rivier zijn natuurlijker ingericht. Langs de Oude IJssel bij Engbergen werden stapstenen aangelegd met een totale oppervlakte van ca. 10 hectare. Ze dragen bij aan het realiseren van ecologische verbindingszones. Ook kan er kan tijdelijk water in worden geborgen in natte perioden. De stuw Kleefse Graaf is vispasseerbaar gemaakt en 2,5 km oever langs de Oude IJssel is natuurlijk ingericht. De stapstenen zijn toegankelijk gemaakt voor wandelaars en fietsers. Het fietspad maakt onderdeel uit van de fietsroute langs de Oude IJssel van Doesburg tot over de Duitse grens. Vrijwillige inbreng, uitruil en uitkoop van landbouwgronden droegen bij aan de realisatie. Krabben benadrukte nog eens wat we eigenlijk allemaal al weten: voor een succesvol project heb je een goed plan nodig, voldoende geld, voldoende grond, een hele lange adem en veel doorzettingsvermogen. En je moet investeren in de samenwerking met alle mogelijke betrokkenen en belanghebbenden. Ook noemde hij continuïteit in personeel en financiële zin een belangrijke succesfactor, evenals het bieden van mogelijkheden voor particuliere initiatieven. In dit geval het realiseren van een paardensportcentrum (inclusief paardenbrug) en een landgoed.

Frans Verdonschot

Lange geschiedenis

Frans Verdonschot vertelde daarna over het project Loobeekdal tussen Merselo en Venray. De Loobeek is over enkele kilometers heringericht en er is 38 ha natuur gerealiseerd. Op 60 hectare landbouwgrond zijn compenserende maatregelen getroffen. Op deze manier is een meer natuurlijk werkend watersysteem gecreëerd, met meer natuurwaarden in het beekdal. Hiervoor werd ook de riooloverstort in Merselo gesaneerd.

Ook dit project kent een lange geschiedenis. Al in 2005 werden er plannen gemaakt, met name voor 'traditioneel sectoraal beekherstel', aldus Verdonschot. Die liepen, vanwege deze smalle benadering, op niets uit. In 2009 stapte de landbouw uit het proces, omdat er voor hen (te) weinig te halen was. In 2010 raakt men toch weer in gesprek met de boeren (LLTB), waarbij werd gekozen voor een beekdalbrede, integrale insteek die ook de landbouw perspectief moest bieden. Het ging nu veel meer om 'co-creatie, win-win en consensus bouwen,' aldus Verdonschot. Er werden keukentafelgesprekken gevoerd met boeren: 'Daar worden de oplossingen aangedragen'. Boeren wilden gaan meewerken en de plannen ruimtelijk mogelijk maken, onder de voorwaarde dat hun productiepotentieel (dus niet: het areaal) op peil bleef. Dat schiep duidelijkheid en ruimte voor maatregelen om dat te bewerkstelligen, zoals peilgestuurde drainage, grondverbetering, ruilverkaveling (beste grond voor elk gewas). Maar ook groenblauwe diensten. Volgens dagvoorzitter Peter Glas liet deze casus zien dat investeren aan de voorkant loont. Maar het vereist volgens hem wel dat je je eigen doelen 'even in je rugzak moet houden'.

Circus

Hoe kan het recht bijdragen aan meer duurzaam waterbeheer en wat zijn de juridische kaders en instrumenten om beekdalontwikkeling een zet in de goede richting te geven? Kan de nieuwe Omgevingswet ons daarbij helpen? Dat waren de vragen die Siep Groen van het Platform Beek- en Rivierherstel had voor Marleen van Rijswijk, hoogleraar Europees en Nationaal Waterrecht in Utrecht. Om met de eerste vraag te beginnen: volgens Van Rijswijk zijn er nu al voldoende kaders en instrumenten die waterschappen kunnen gebruiken (van provinciale en bestemmingsplannen tot voorwaarden in pachtovereenkomsten). Maar het

ontbreekt vooral aan een goed overzicht wat we hebben en wie er wat mee kan doen. Dat zou er moeten komen. Over de nieuwe Omgevingswet was ze enigszins ambivalent. Deze wet probeert veel wetten te integreren. Maar de doelen waar je aan moet voldoen, blijven volgens haar hetzelfde. Ook laten de casussen volgens haar zien dat belanghebbenden elkaar nu al opzoeken en er steeds integraler wordt gedacht. 'Daar hoef je, zou je denken, zo'n heel wetgevingscircus niet voor op te tuigen,' aldus Van Rijswick.

Op de vraag hoe om te gaan met het gegeven dat vergoedingen voor blauwe diensten al snel als staatssteun wordt gezien, reageerde van Rijswick met de opmerking hoe je tegen die kosten aankijkt: zaken die vanuit een beschermingszone en verplichte regels al gelden, mogen niet vergoed worden. Voor landschappelijke zaken of het voorkomen van wateroverlast zijn wel mogelijkheden.

In het kader van de Omgevingswet merkte ze op dat samenwerken en integrale plannenmakerij niet betekent dat je andermans taken overneemt en daarvoor ook geld beschikbaar stelt. Dus, stelde ze, 'als waterschap betaal je niet mee aan een fietspad langs een beek'.

Want recreatie is geen taak van het waterschap. Samenwerken doe je vanuit de eigen taken en verantwoordelijkheden, was de boodschap.

Volgens Van Rijswick komt er met de Omgevingswet in ieder geval meer bestuurlijke afwegingsruimte op decentraal niveau. Maar daarmee loop je als centrale overheid wel het risico dat je de regie kwijtraakt op vraagstukken van (inter)nationaal belang, zoals klimaatadaptatie.

Siep Groen en Marleen van Rijswick

Kleine Beerze

Na de lunchpauze namen de deelnemers te voet een kijkje bij De Kleine Beerze. Dit is een laaglandbeek even ten westen van Eindhoven. De beek heeft vanaf de oorsprong tot de samenvloeiing met de Grote Beerze een lengte van ca. 15 kilometer. Eric Schellekens van Waterschap de Dommel leidde de excursie in. De beek is in de afgelopen decennia gekanaliseerd en gestuwd ten behoeve van de landbouw. Hooilanden hebben plaatsgemaakt voor intensieve veehouderij en mede door drinkwaterwinning is er ook nog sprake van verdroging voor natuur en landbouw. Sinds 2006 werkt het waterschap aan het herstel van de beek om te komen tot een natuurlijk en evenwichtiger watersysteem met meer ruimte voor het vasthouden en bergen van water, meer variatie in stroming, een afwisselende oever en ook schoner water.

Dat wil men onder meer bereiken door verhoging van grondwaterstanden op een aantal plekken, het verbeteren van de (oorspronkelijke) kwelstromen naar de beek, het verhogen van de stroomsnelheid en een betere vispasseerbaarheid van stuwen. Uiteindelijk gaat het om 8,1 kilometer beekherstel, waarvan 1,8 kilometer Ecologische Verbindingszone, 380 hectare herstel van zogenoemde natte Natuurparels, het opheffen van vismigratie barrières en Natura2000 doelen. De totale kosten bedragen ongeveer 7,5 miljoen euro. Schellekens besloot zijn inleiding met de stelling

'Uiteindelijk bepalen de grondeigenaren in het beekdal hoeveel ruimte de beek in een plan krijgt, en daarmee de mate van ecologisch en hydrologisch robuust functioneren van het beekstelsel.'

Lastig manoeuvreren en veel techniek

Deze stelling van Schellekens werd bewaarheid tijdens de excursie. Daar bleek eens te meer hoe lastig manoeuvreren het is voor het waterschap om tal van doelen overeind te houden in een door landbouw gedomineerde omgeving. Op korte afstand zijn er verschillende belangen die sterk uiteenlopende eisen aan het waterbeheer stellen. Voor een deel van het hersteltraject had het waterschap een strook grond kunnen aankopen van het ministerie van Defensie. Daar was ruimte voor meandering. Maar een jaar na de herinrichting kwamen boeren van aangrenzende percelen klagen over te hoge grondwaterstanden. Omdat er geen nulmetingen aan de grondwaterstanden waren verricht, konden de claims van de boeren niet goed worden geverifieerd. Een belangrijke les. Uiteindelijk werden de boeren tegemoet gekomen met een ontwateringssloot pal naast de percelen, maar die vangt op zijn beurt veel kwel weg, waar de ecologische kwaliteit in de beek van afhankelijk is. Verderop aan de beek, heeft het waterschap een strook landbouwgrond direct langs de beek geruild met een stuk hoger liggende grond. Om het nieuwe perceel van de boer is een lage kade aangelegd om eventuele wateroverlast op zijn gronden te voorkomen. Ook zijn er plekken waar in ruil voor grond peilgestuurde drainage wordt aangelegd om te zorgen dat het productiepotentieel gelijk blijft. Zo zijn en worden overal langs de beek met belanghebbende partijen maatwerkoplossingen bedacht. Het waterschap zet hier een eerste stap in de richting van de door Maarten Verkerk beschreven robuuste beekdalontwikkeling.

Dagvoorzitter Peter Glas roemde aan het einde van de dag de openheid en eerlijkheid waarmee de sprekers hun ervaringen met beekherstel hadden gedeeld. Hij noemde de Omgevingswet een mooie steun in de rug voor integraal beekherstel. Maar ook nu al vindt er in toenemende mate integrale planvorming plaats. En de casussen lieten zien dat een lange adem loont.

Tot slot: Beekherstel, of beter: beekdal- en stroomgebiedsontwikkeling, lijkt door veel belanghebbende partijen nog vaak te worden beschouwd als iets waar alleen het waterschap belang bij heeft. Maar deze dag leerde dat het integraal ontwikkelen van beekdalen hard nodig is voor een natuurlijk en klimaatrobust beekdallandschap. En dat is ook voor de landbouw van groot belang. Met dat verhaal moeten waterschappen samen met gemeenten en provincies de komende tijd 'de boer op'.